

Aharon Appelfeld, memòria literària dels supervivents

Carles Montpart Tura

La recent aparició de la traducció catalana de *Tsili. Història d'una vida*, d'Aharon Appelfeld, és un bon motiu per donar a conèixer, a aquells que encara no en tinguin notícia, la magnífica obra d'un dels autors hebreus vius més prestigiosos.

Una vida al límit de la supervivència

Aharon Appelfeld va néixer el 1932 a Czernowitz, a la regió de Bucovina, actualment pertanyent a Ucraïna, en el si d'una família jueva pròspera i assimilada de llengua alemanya. Quan tenia vuit anys, a l'inici de la Segona Guerra Mundial, la seva mare va ser assassinada pels nazis que van ocupar el seu poble i ell i el seu pare van ser separats i deportats al camp de concentració de Transnitria. Més endavant, a la tardor de 1942, amb deu anys, s'evadeix del camp i viu gairebé tres anys sol, amagat al bosc, protegit sovint per delinqüents ucraïnesos i prostitutes. És en aquest període de la seva vida quan és testimoni del gran nombre d'atrocitats que fan que, de cop, esdevingui un nen amb les experiències més dures que pot haver viscut un adult. Finalment, l'any 1945 és recollit per l'Exèrcit Roig, on fa de cuiner, i travessa Europa amb un grup d'adolescents orfes que tenen com a destinació provisional un camp de trànsit a la costa italiana. Des d'allà, el 1946 serà traslladat de manera forçada a Israel. No serà fins al cap de vint anys que, en aquest país, i gràcies a una llista pública de noms de l'Agència Jueva, es va poder retrobar amb el seu pare.

A Israel, doncs, Appelfeld comença una nova vida, aprèn

amb gran esforç la llengua hebrea —copiant, a mà, cada dia, un o dos capítols de la Bíblia— i completa els seus estudis. Més endavant, es matricula a la Universitat Hebrea de Jerusalem i comença a publicar la seva obra, constituïda fins ara per uns quaranta títols —majoritàriament novel·les i llibres de relats— escrits tots en hebreu, i que li han suposat obtenir els més alts reconeixements culturals del seu país així com alguns dels premis literaris internacionals més prestigiosos, com el Médicis a França o el Nelly Sachs a Alemanya. Actualment viu a Mevaseret Zion i ensenya literatura a la Universitat Ben-Gurió del Néguev, a Beer Sheva.

Aharon Appelfeld

Una obra d'una profunda simplicitat

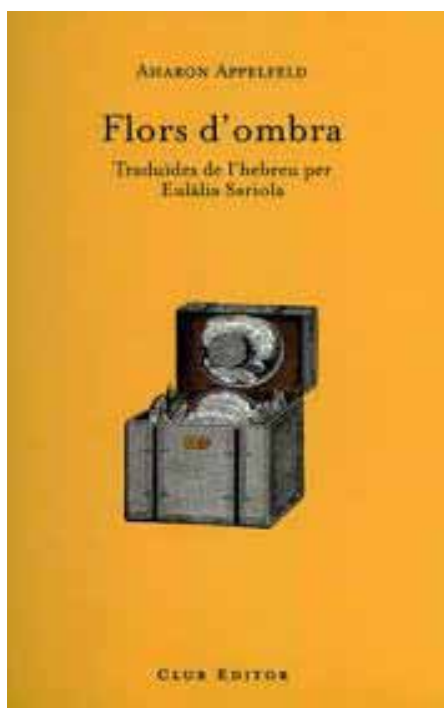
L'experiència vital d'Aharon Appelfeld, i especialment la crueltat de les situacions viscudes durant la infantesa i la primera joventut, ha marcat profundament la seva obra literària. En primer lloc, pel que fa a l'elecció de la llengua. Appelfeld, que tenia l'alemany com a primera llengua, ha dit repetidament que l'associació d'aquest idioma amb aquells que van dur a terme l'Holocaust li ha impedit sempre d'expressar-s'hi literàriament. L'hebreu, en canvi, que va aprendre a l'adolescència a través de la lectura de la Bíblia i dels textos sagrats del judaisme, va ser la llengua nova que necessitava per expressar amb la concisió i la sentenciositat que ell mateix ha dit que té aquest idioma, tot el patiment que havien sofert els perseguits per l'Alemanya nazi. És per això que en les obres d'Appelfeld trobem l'ús constant d'una frase curta, precisa, d'una gran potència poètica i dotada d'una forta capacitat evocadora. Quant

al contingut dels seus relats, no podem dir pas que Appelfeld sigui un cronista de l'Holocaust. El seu interès, i jo crec que justament aquest fet el diferencia d'altres autors que han passat pels camps de concentració, no és tant fer el relat de l'experiència pròpia —tot i que podem rastrejar en els seus llibres moltes vivències personals— sinó més aviat erigir-se en consciència humana dels desplaçats, dels perseguits del món a través de la ficció literària. I això ho aconsegueix amb la creació d'inoblidables personatges humils que, gairebé sempre en primera persona, ens expliquen la seva vida en el marc de l'Europa d'entreguerres. A través d'aquests protagonistes, sovint nois i noies molt joves i absolutament desseparats, i a partir d'un relat aparentment intrascendent i exempt de dramatisme, as-

sistim a l'immens catàleg de penúries, injustícies i desplaçaments que va suposar per a molts ciutadans d'Europa la barbàrie bèl·lica del segle XX. La intenció, doncs, no és fer un relat de vivències estrictament personals i denunciar la seva injustícia, sinó plantejar un seguit de vides humanes al caire de l'abisme per tal de fer-ne una reflexió ètica.

L'obra d'Appelfeld en català

Del conjunt de l'obra d'Aharon Appelfeld disposem fins ara de la versió al català de tres novel·les, totes traduïdes directament de l'hebreu per Eulàlia Sariola i publicades amb el bon criteri amb què ens té acostumats Maria Bohigas, responsable del Club Editor. L'ordre en què han arribat a les llibreries, però, no és el cronològic en què van ser escrites. El primer llibre a aparèixer en català va ser *Flors d'ombra* (2009), escrit per Appelfeld tres anys abans. Aquesta obra, que per a molts lectors catalans va constituir la porta d'entrada al món literari de l'autor hebreu, ens presenta l'entranyable personatge d'Hugo, un nen d'onze anys la mare del qual, abans de fugir del gueto i de la deportació, el confia a Mariana, una prostituta que acabarà fent-li tant de mare com d'amant. El nen, amagat a la casa de cites, haurà d'endevinar la vida que es desenvolupa al seu voltant i veurà com ha de créixer en un món en plena destrucció. És un relat que, per la seva cruesa, però també per la seva poèticitat, deixa una empremta

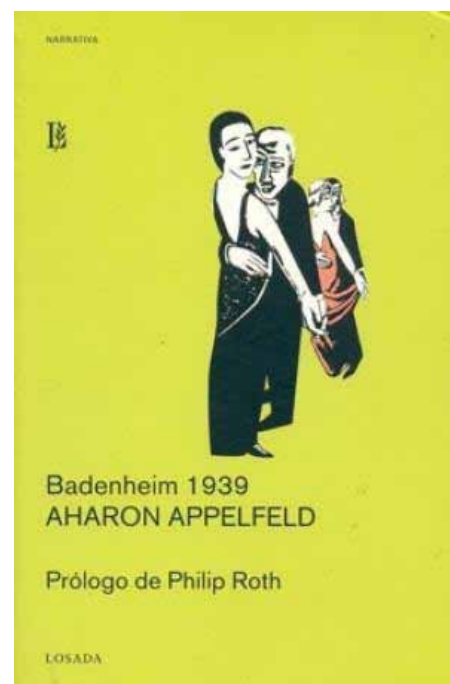

indeleble en el lector. El tema de l'absència de la mare, molt habitual en Appelfeld, és en aquesta novel·la un element cabdal d'una trama que, malgrat que s'hi podia prestar, en l'escriptura de l'autor jueu fuig sempre tant del sentimentalisme com de l'erotisme gratuït i es constitueix, en canvi, en un emotiu cant a l'esperança i a la humanitat.

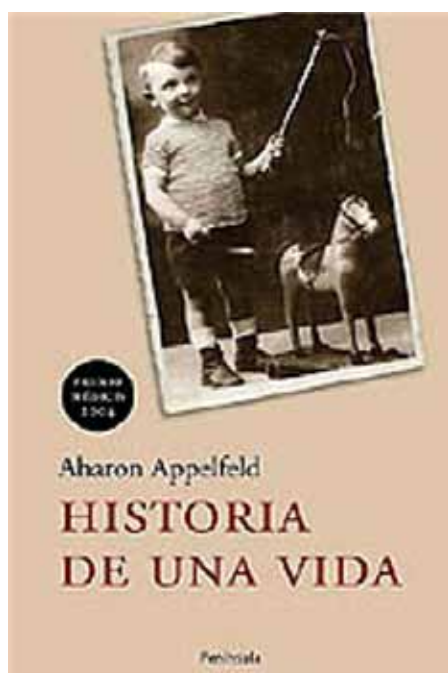
Al cap d'un any Club Editor va presentar un nou títol d'Appelfeld, *En Bartfuss, l'Immortal* (2010), escrit el 1988, on l'autor hebreu ens presenta amb tota la seva cruesa la gran dificultat d'adaptació a la nova vida que per a molts deportats va representar el seu trasllat a Israel. El protagonista, Bartfuss, talment un personatge sorgit de les pàgines de Kafka, no aconsegueix trobar el seu lloc ni en l'àmbit familiar ni en la nova societat on li ha tocat viure. El record constant de la vida al camp de

concentració i els successius desplaçaments viscuts fan que se senti completament desorientat, i que intenti trobar un cert sentit a l'existència anant de cafè en cafè i revivint de forma inconnexa fragments del seu passat amb antics coneguts tan inadaptats a la nova situació com ell mateix.

Finalment, aquest mes de novembre acaba d'aparèixer la novel·la que ha motivat aquest comentari sobre l'obra d'Appelfeld, *Tsili. Història d'una vida* (2013), escrita l'any 1982, la d'escriptura més reculada de les publicades en català, doncs. En aquest cas estem davant d'una obra breu, però, com totes les d'Appelfeld, absolutament captivadora, en què l'autor ens presenta el periple per la devastació causada per la guerra d'una nena que es queda sola —Tsili— i que passarà per diverses cases de pàgès fins a conèixer Marek, amb qui viurà en la més absoluta precarietat i de qui quedarà embarassada. La protagonista, filla d'una família jueva no practicant i amb voluntat d'assimilarse a la llengua alemanya —i aquí hi trobem un reflex clar de la vida de l'autor— anirà finalment a parar a un camp de refugiats de Zagreb on, després de perdre el fill que esperava, embarcarà, sola i amb totes les incerteses del món, cap a Palestina. Un cop més ens retrobem amb l'estil característic de l'autor, fet de preguntes i respostes breus, concises, amb diàlegs entre els personatges construïts a base d'obvietats i sovint

de monosíl·labs. Tot el relat, però, desprèn un aire poètic, sovint fins i tot místic, que contrasta amb la duresa de les experiències que s'hi expliquen. I és que en les obres d'Appelfeld hi acabem trobant sempre un fil d'humanitat, de comprensió i de confiança en l'ésser humà. El pas del temps i de les estacions, i la seva repercussió en el paisatge, apareix també en les novel·les d'Appelfeld com un baix continu temporal que

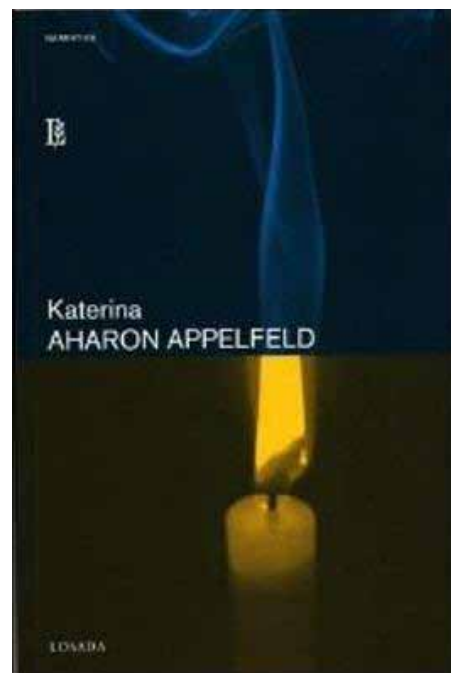

acompanya constantment els protagonistes dels relats i modula el progrés de l'acció narrativa.

Altres traduccions i entrevistes amb l'autor

Pel que fa a les traduccions al castellà, que són fetes a partir de les versions angleses dels originals en hebreu, hi ha diverses obres d'Appelfeld que constitueixen un bon complement a les que hem comentat fins aquí. L'editorial Losada

ha publicat *Vía férrea* (2004), *Badenheim 1939* (2006) i *Katerina* (2007), aquesta darrera una de les més commovedores de l'autor hebreu, i que ens presenta la història d'una pagesa ucraïnesa que treballa en una casa jueva i a través de la qual Appelfeld fa un retrat de l'uropeu mitjà del període d'entreguerres i del món on es covava la llavor de l'odi que va permetre que tingués lloc l'Holocaust. L'editorial Península ha publicat també el text autobiogràfic *Historia de una vida* (2005) que ens aproxima de la mà del propi autor a les colpidores experiències que han originat gran part de la seva creació literària. Finalment, cal dir que és un autèntic plaer sentir la veu del propi autor, reposada però clara malgrat la seva avançada edat, parlar de la seva vida i dels seus llibres, cosa que podem fer a través de multitud de vídeos penjats a Youtube (tot i que cal tenir en compte que l'autor s'hi expressa, a banda de en hebreu, en alemany o en anglès i que sovint no hi ha subtítols disponibles) però sobretot amb l'entrevista que va concedir a

Emilio Manzano en l'enyorat programa de TV3 *L'Hora del lector* (<http://www.tv3.cat/videos/1140769/Aharon-Appelfeld>). Una autèntica delícia d'humanitat i literatura.

www.electracaldense.com

Pl. Catalunya, 6
08140 Caldes de Montbui
Tels: 938 650 133
938 650 585
900 181 776